

עדות מפי בלה מוטולינסקי (שם נעורים-בלה הכט). 26/10/13

לידת 1920, מגורים בזמן המלחמה ברחוב רמונטה 21 בעיר רדומסקו שבפולין.
 שם הוריה- אבא-פישל (אפרים) לבית הכט, אמא- מרים לבית רייכמן.
 במשפחה היינו 5 ילדים: טוביה (טוביש) הבכור יליד 1916, שרה (סלה) ילידת 1918, בלה ילידת 1920, פינחס (פינק) יליד 1922 ואסתר ילידת 1926.
 לאבי היה "טרטק" (מנסרת עצים) ברמונטה 21 צמוד לבית ומזה התפרנסה המשפחה. היינו משפחה דתית (הפועל המזרחי). ב-1/9/1939 נכנסו הגרמנים לרדומסקו תוך הפצצת רדומסקו במטוסים וכשליש מהעיר נשרפה והוחרבו הרבה בתים. גם מפעל ה"טרטק" הופצץ והוחרב. המשפחה התחבאה לפני ההפצצה בטרטק, אולם, למזלנו אבי חשש מהמחבוא בטרטק ויום לפני כן ברחנו למקום אחר וכך ניצלנו מכליון, הבית לא נהרס וחזרנו לביתנו.
 לאחר ההפצצה נכנסו הגרמנים לרדומסקו ושלטו בעיר. יום אחד ראיתי שהגרמנים אספו חסידים בעלי זקנים ופיאות ליד נהר רדומקה שליד הטרטק והכו אותם במקלות בצורה אכזרית ולאחר מכן גילחו את זקניהם ופיאותיהם.
 בסוף שנת 1939 נתנו הגרמנים הוראה לעזוב את הבתים תוך 5 דקות. כל משפחה לקחה מה שהספיקה ואז סגרו הגרמנים את הבתים בחותמות שהיהודים לא יוכלו לחזור. כל היהודים הועברו לרחוב בֶּשְׁבֹרְסְקִי, למין גטו קטן. מי שמצא בית גר בבית והשאר באורוות סוסים וכדומה. היהודים חיו ממש בעוני, לא היתה פרנסה ובקושי מצאו אוכל. אני סיכנתי את עצמי ומידי פעם ברחתי לביתנו ברחוב רמונטה 21 ולקחתי משם אוכל שנשאר. הפולנים נכנסו בינתיים לבתים שהיהודים עזבו.
 טוביה הכט היה חייל בצבא הפולני ושימש כתותחן. כשהגרמנים נכנסו לפולין הוא ברח מהצבא הפולני שהתפרק בינתיים ודרך נהר בוק (שהיה קפוא בחורף), עבר לרוסיה, אירוע זה התרחש בינואר 1940.
 פינחס (פינק) אחיו שהיה כבן 16 ברח חודש אחריו מהגטו באותה דרך לרוסיה.
 סבא יצחק רייכמן (אבא של אמא מרים) נפטר בגטו ונקבר בבית הקברות היהודי ברדומסקו. הייתי בגטו ברדומסקו כחודש ואז במרץ 1940 ברחתי ממנו אל העיר צינסטחובה, שם התגוררו דודי (שמואל רייכמן) ודודתי (חנה-אנגיה) שהיו מצד אימי. עבדתי בחנות לגלנטריה (גרביים, גופיות ותחתונים) שהיתה שייכת להם זו היתה חנות גדולה במרכז צינסטחובה, החנות והבית היו ברחוב אליה (שדרה) ראשונה מספר 3.
 (היו בצינסטחובה 3 אליות, בסוף אליה מסי 3 הייתה הכנסיה הגדולה מטקה בוסקה).
 כמו כן בהמלצת דודי הוצאתי כרטיס עבודה מהגרמנים ועבדתי גם אצל הגרמנים בצינסטחובה בתפירה של וילונות שחורים להאפלה לגרמנים. זו היתה תחילת התקופה של הגטו הגדול בצינסטחובה. ביום כיפור בחודש ספטמבר בשנת 1942 החל החיסול של הגטו הגדול בצינסטחובה שהיה ללא גדרות. האוקראינים (שעזרו לגרמנים) הקיפו את הגטו הגדול, אין יוצא ואין בא. וכל יומיים הוציאו רחוב אחר לאקציה, חלק לקחו לעבודות והרוב לטרבלינקה, כך במשך שבועיים, עד שחוסל כל הגטו. הדוד והדודה רייכמן אפילו שנתנו לגרמנים הרבה כסף וזהב להציל עצמם שיעבירו למחנות עבודה, לא עזר להם וגם הם נשלחו לטרבלינקה להשמדה.

נודע לי כי חודש לפני שהיתה אקציה בצ'ינסטחובה, התחילה אקציה גדולה גם ברדומסקו והרבה יהודים הלכו לטרבלינקה.

ככיתי מאוד משום שידעתי שחוץ משני אחיי-טוביה ופינק שברחו לרוסיה, כל משפחתי נותרה ברדומסקו. ואכן לאחר המלחמה נותרנו רק שלושתינו וכל השאר נשלחו לטרבלינקה. אני שהייתי כבת 21 שנה עם תעודת עבודה מהגטו הגדול הועברתי לגטו הקטן לעבודה. בגטו הקטן נותרו כ-5500 יהודים שהועברו למספר סימטאות בחלק העני והמוזנח של העיר, אני התגוררתי שם ברחוב סנטורסקה ועבדתי ב"לופטוופה" (מוסך למטוסים) וכן בניקיון של הבתים והחדר.

כל יום יצאנו בשש בבוקר כ-3 ק"מ ברגל לעבודה וחזרנו בשש בערב חזרה לגטו הקטן. לא כולם עבדו ב"לופטוופה".

יום אחד הודיעו הגרמנים לכל המלומדים ובני משפחותיהם מאנשי הגטו שצריכים להתאסף. הגרמנים לקחו את כל הקבוצה הזו לבית הקברות בצ'ינסטחובה והרגו אותם. באחת הפעמים שהגרמנים אספו את האנשים בכיכר הגטו לאקציה, חבר ילדות שלי בשם נוינברג הוציא אקדח ורצה להרוג את מפקד המחנה של כל צ'ינסטחובה ששמו היה דגנהרט, אולם האקדח לא פעל ובעקבות כך הוציא הגרמני להורג אותו ועוד 25 מטובי הבחורים.

בקיץ, יוני 1943 שמעו הגרמנים שיש נשק בגטו הקטן. הם שרפו את הגטו והעבירו את כל היהודים למחנה עבודה "האסאג"

עדות מפי בלה מוטולינסקי.

שם נעורים : בלה הכט
ילידת 1920 ברדומסקו שבפולין.
כתובת : חנקין 50 חולון.
טלפון : 03-5057058
אני דתית וכן משפחתי. (הפועל המזרחי)

1) עבדתי במחנה העבודה "האסאג פלצרי" שבצ'ינסטחובה בתקופה שבין יוני 1943 ועד 15/1/1945. סוג העבודה בה עבדתי במחנה היה ב"ריקליברירונג" נקיון של תרמילים לקליעים של מכוונות יריה נגד מטוסים.

היה דוד ענק עם מים רותחים שלשם הוכנסו התרמילים לנקיון. ולאחר מכן בעודם חמים הוצאנו בידיים את התרמילים וסידרנו בארגזים, למותר לציין שנכוונו כל הזמן. למחנה הגעתי כמו כולם, רק עם הבגדים שעליי (בגדי קיץ) ורק מאוחר יותר קיבלנו בגדים של יהודים שנהרגו.

2) במחלקת ה"ריקליברירונג" עבדו בערך כ-700 יהודים, כאשר בכל האסאג עבדו בערך כ-5000 איש.

זמן העבודה היה מ-7:00 בבוקר ועד 19:00 בערב. בבוקר קיבלנו פרוסת לחם ו"קפה שחור". בצהריים קיבלנו פרוסת לחם ומעט מרק דל ובערב כלום. ביום ראשון לא עבדנו.

3) בהאסאג עבדו גם כ-100 פולנים שעבדו בעבודות מקצועיות יותר ולא בעבודות השחורות. הם עבדו רק עד השעה 16:00 והלכו הביתה. היו מביניהם שקיבלו כסף מהיהודים וקנו להם לחם ומוצרי חלב ולפעמים גם עיתון.

הגרמנים לא ידעו מכך, היו מביניהם טובים שעזרו ליהודים, והיו מביניהם שמסרו כל מיני ידיעות נגד היהודים לגרמנים.

4) ליד היה הדירקטור של המחנה בהאסאג וסגנו היה ברדשנידר.

5) במחנה האסאג היו מספר מחלקות שונות וסוגי מפעלים כמו "ריקליברירונג", אינפנטריה (גם ניקוי של תרמילים שונים), מחלקת חשמל ואלקטרוניקה. ועוד שאיני יודעת. בצד אחר של המחנה היו "ברקים" אלו צריפים ששם ישנו היהודים על מדפים מעץ ועליהם "שניקים" (מזרני קש ישנים) אחד ליד השני, כך ב-4 קומות. פעם או פעמיים בשבוע היו מקלחות בנפרד גברים ונשים. לא היה חדר אוכל, פשוט עמדנו בתור, קיבלנו את האוכל בקופסאות פח ואכלנו היכן שהיה מקום ומיד חזרנו לעבודה.

התנאים במחנה היו נוראים, ללא תנאים סניטריים מינימליים.
המחנה כולו היה מוקף בגדרות חשמל.
לפני שגרנו ב"ברקים" מספר חודשים ראשונים גרנו כולם-גברים ונשים באולם גדול, אולם, משפרצה מחלת הטיפוס והיו הרבה חולים אז בנו את ה"ברקים" ולשם הועברנו.
כפי שאני זוכרת במחצית הראשונה של המחנה לא הובאו יהודים נוספים מלבד אלו שנכנסו בתחילה. רק במחצית השנייה של תקופת המחנה הובאו למחנה יהודים מהערים סקרזייסקו ולודז' ועוד מקומות שאיני זוכרת.
היו "ברקים" נפרדים לגברים ונשים אולם היה אפשר לבוא בערב אחר העבודה ולהיפגש וכן ביום ראשון כשלא עבדנו.

6) לא היה אפשר לקנות אוכל מלבד מה שניתן ע"י הגרמנים. לא היה קיוסק או קנטינה או חנות שבה אפשר היה לקנות דברים, מה גם שלא היה כסף.

7) היו 2 "ברקים" והם שימשו כמרפאה ובית חולים. על המרפאה היה ממונה גרמני, רופא יהודי ואחות יהודיה היו אחראים על הטיפול.

לבית החולים הובאו כל החולים הקשים, בנוסף נעשו שם לידות כאשר איני יודעת מה נעשה בתינוקות שנולדו. כנראה הלכו להשמדה. לא יודעת אם נעשו ניתוחים כלשהם, נעשו גם הפלות לנשים, שלא מרצונם.

שם גם הייתה מרפאת השיניים ואם היתה בעיה בשן היו מוציאים את השן במקום לטפל. לי הוציאו 8 שיניים.

במרפאה היו רק תרופות בסיסיות.

במחנה פרצה מגיפת הטיפוס שנמשכה כשנה. לחולי הטיפוס הוקצו בנוסף עוד 2 צריפים בנפרד. שם לא היו רופאים אלא 2 נשים יהודיות שטיפלו במסירות נפש בחולים. שמם של שני הנשים הן מרים מורגנשטרן הגדולה ואחותה הנה. הן טיפלו מבוקר ועד ערב בחולי הטיפוס. היו שהחזיקו מעמד והיו הרבה שנפטרו מהמחלה.

אני גם חליתי מטיפוס והייתי חולה חודשיים, חודש אחד קשה מאוד עם חום גבוה מאוד. לא היה לי כוח לשים אוכל בפי מרוב חולשה והן האכילו אותי בכוח.
גם צבי מוטולינסקי, לימים בעלי שעבד בנפרד במחלקת חשמל, דאג ע"י קשרים שהיו לו להביא לי אוכל נוסף, העיקר שאהיה חזקה ובסוף הבראתי.

8) לא היו אנשי S.S במחנה, אלא רק לקראת הסוף. מי שהיה אחראי על היהודים אלו היו

שוטרים יהודיים, אנשי "קאפו" יהודיים והגרמנים עצמם.

לא ידענו מה נעשה מחוץ למחנה ולא קיבלנו מידע מה קורה במחנות אחרים, וכמובן מי שיצא מהמחנה ב"אקציה" לא חזר והלך להשמדה. בנוסף לא ידענו מה קורה בעולם.

9) לא היה ליהודים וועד עובדים בהאסאג.

היה "קאפו" אלו יהודים שהיו ממונים על הסדר מטעם הגרמנים והם מסרו לגרמנים על כל מה שקורה במחנה, גם מה שלא היה מחובתם למסור!

ה"קאפו" היו גם הלאגר פִיכר, לא היה להם מדים מיוחדים. לקאפו היו תנאים יותר טובים מאשר לנו.

בתקופה של תחילת המחנה היו שוטרים יהודיים עם מדים שהם היו ממונים מטעם הגרמנים על הסדר. בשלב מסויים חיסלו הגרמנים את השוטרים והוציאו להורג בבית הקברות בצ'נסטובה. אני שמעתי שאחד השוטרים אמר לגרמנים "אנו הולכים למות אבל גם סופכם קרב".

באותו לילה היתה אקציה נוספת במחנה והרבה הלכו להשמדה. הגרמנים מידי פעם עשו אקציה ללא הודעה מוקדמת. בלילה היינו אמורים להתאסף במרכז המחנה והם לקחו להשמדה כאלו שלא עבדו טוב או ללא סיבה. היו במשך התקופה כשש אקציות.

(10) סדר היום:

עבדנו מ-7:00 בבוקר ועד 19:00 בערב.

אוכל: בבוקר פרוסת לחם ו"קפה". בצהריים פרוסת לחם ומרק דל ובערב מאומה. אפשר היה אחר העבודה להיפגש אחד עם השני. גם ממחלקות אחרות.

(11) לא היה במחנה אירגון של חוגים, או כל פעילות דתית אחרת, לא היו תפילות במניין. היה מספר מצומצם של יהודים שהיה להם תפילין והם הצליחו להתפלל. ביניהם צבי מוטולינסקי. היתה במחלקה שלי אישה שנכנסה להריון מבעלה והצליחה לשמור על ההריון במשך כל תקופת המחנה וילדה בן, שבוע לאחר השיחרור. הגרמנים ראו שהיתה בהריון ובכל זאת לא פגעו בה. בין השאר כי היתה עובדת טובה.

(12) לא היה במחנה אירגון של עזרה הדדית. כל אחד דאג לעצמו ונעזר בחברים הקרובים. אולם האנשים דאגו מאוד אחד לשני.

(13) היו מעט נסיונות של מרד ושמעתי גם שחלק מהיהודים היה להם נשק. אולם התנאים היו קשים ואני לא זוכרת שהצליחו להוציא לפועל פעולות נגד הגרמנים. מלבד זה ה"קאפו" מסרו הרבה מידע לגרמנים שמנע מהיהודים להתארגן למרד, ולכן היהודים הרגו הרבה "קאפו" לאחר המלחמה.

(14) ביום ראשון לא עבדנו. עשינו נקיונות, מקלחות, סדר בצריפים. לא היו ארונות, לכל אחד היתה שקית קטנה לידו עם מעט הדברים שהיו לו. לא היתה פעילות פנאי מאורגנת, כל אחד נפגש עם חברים בדשא בחוץ.

(15) המחנה נגמר ב-15.1.45 הגרמנים שמעו שהרוסים נכנסו לצ'נסטובה החלו לברוח במהירות, היו גרמנים שעזבו צלחות באמצע האוכל וברחו. הגרמנים שכנעו הרבה יהודים לברוח איתם בטענה שבגרמניה יהיה להם יותר טוב וברור שבסוף השמידום. שמעתי שחיכתה לגרמנים רכבת ואיתה ברחו. לאחר בריחת הגרמנים בערב של 15.1.45 נכנסו היהודים לבתים ולמחסנים של הגרמנים ולקחו דברים מכל הבא ליד- נשק, כלי אוכל, בגדים וכדו'.

אני גם לקחתי קערה של מרק שרשום בצידה האחורי "האסאג" ובשנת 2002 נסעתי ליד ושם ומסרתי את הקערה למזכרת.
הקערה נרשמה באוסף יד ושם במספר 6496.
לא היתה סלקציה בבריחת הגרמנים וגם הם לא הספיקו לשים מוקשים או להפציץ את המחנה, הם פשוט ברחו במהירות.

באותו לילה עדיין לא יצאנו מהמחנה. גם בגלל שהיה לילה וגם פחדנו שיש עדיין סכנה מחוץ למחנה.

שמענו יריות כל הזמן ורק למחרת ב-16.1.45 יצאנו מהמחנה לחופש והתחלנו לחפש מקום להתגורר. נכנסנו לבתים שהגרמנים עזבו וכל אחד חיפש אוכל בדרך אפשרית.

סיפורים נוספים:

1. יום אחד החליט מפקד מחלקת אינפנטריה הגרמני לגלח את ראשם של הנשים במחנה. אולם הממונה עליו ברדשנידר ששמע זאת אסר עליו לעשות זאת כדי שהמחנה לא יראה כקרקס. כאשר הבין אותו מפקד שנאסר עליו להוציא לפועל את המעשה, ירה בעצמו.
2. היה גרמני בשם שטיגליץ שעשה צרות רבות ליהודים בכל המחלקות והתעלל בנשים.

14/1/1945 – הרוסים כבר היו מאוד קרובים לצ'נסטוחובה והגרמנים החלו לברוח. הגרמנים נתנו פקודה לכל היהודים ב-"האסאג" לצאת מה-"ברקים" (צריפי המגורים), להסתדר בחוץ בשורות. הם הודיעו שנוסעים ברכבות לגרמניה, ושם אמור להיות טוב יותר ליהודים. כמובן גם לא היתה כל אפשרות לברוח. גם אני התייצבתי בשורות.

מייסטר גרמני ממחלקת האלקטרוניקה שהכיר את צבי מוטולינסקי ואותי וידע שאנחנו בקשר טוב ראה אותי בין השורות שמיועדות לרכבות, תפס אותי ביד והוביל אותי לחדרו של צבי במפעל, שם התחבא צבי. הוא אמר לנו שפה נהיה יותר בטוחים ושלא נצא עד בריחת הגרמנים מהמחנה. זו היתה הצלה עבורנו כי רבים מהיהודים לא שרדו את המסע לגרמניה ואת השהות שם.

המשך עדות בלה מוטולינסקי – צ'נסטוחובה לאחר המלחמה

לאחר המלחמה סיפרה הסטראדז'ניצקה (השומרת) של הטארטק (מחסן העצים) של המשפחה בראדומסק לאחי פינק וטוביה שחזרו מרוסיה לצ'נסטוחובה כי ראתה את בני משפחת הכט – אבא פישל, אמא מרים, הילדות אסתר ושרה, והסבתא נחה (אם מרים) לבית רייכמן – נלקחים יחד לרכבת ועולים עליה כשהם משלבים ידיים.

היהודים לאחר המלחמה נשארו ללא משפחות או רק עם שרידי משפחות. גם מי ששרדו את המחנות יצאו בעל כורחם לצעדות המוות או ברכבות לגרמניה. אלו שנשארו החלו לאט לצאת מההלם שאחר המלחמה ולשרוד את התקופה הראשונה שלאחר השחרור, ובעיקר לדאוג לאוכל ולמקום לינה.

בימים הראשונים נכנסנו לבית שהגרמנים נטשו ודאגנו לאוכל היכן שרק מצאנו, העיקר לשרוד. לאחר כמה שבועות, העירייה סילקה אותנו מהבית וקיבלנו חדר בדירה בת שישה חדרים, כל משפחה בחדר, ללא מים ועם שירותים בחוץ. הדירה היתה באליה (בשדרה) השנייה מס' 20. גרנו שם חמש שנים עד עלייתנו לארץ בספטמבר 1950.

במשך הזמן החלו להתפתח חיי קהילה שכמו תמיד אצל יהודים התרכזו סביב בית הכנסת והמועצה הדתית, ולנשים "קבוץ אוהל שרה" ברחוב גאריבלדיגו 18.

צבי מוטולינסקי היה אחד הפעילים במועצה הדתית. הגב' טובה קלמוביץ היתה אם הבית והמרכזת של "אוהל שרה". היא דאגה בין השאר למצוא מקום לינה ואוכל לכל הרווקות, וכמובן חיתנה הרבה זוגות. יצחק זנדר היה שוחט של קהילה.

כבר בגטו הגדול הכרתי את צבי מוטולינסקי, שאחר כך היה גם הוא ב-"האסאג" ושם כבר נקשר גורלנו המשותף. כעת, לאחר המלחמה, כאן בצ'נסטוחובה החלטנו להתחתן. אספנו עשרה אנשים בדירה של הלנה ויצחק זנדר ומי שחיתן אותנו היה רבה של צ'נסטוחובה הרב וייסלער.

חברים נוספים שהיו לנו בצ'נסטוחובה: ירחמיאל שולביץ' שנולד בעיר, עבד ב-"האסאג" רקוב ונשלח בסיום המלחמה לגרמניה. הוא הצליח לשרוד שם וחזר לצ'נסטוחובה. לפני המלחמה היתה למשפחתו מכולת ליד הכיכר הגדולה. לימים תושב חולון.

בלה בוים – חברתי מ-"בית יעקב" בראדומסק, ברחה עם אביה ושני אחיה לצ'נסטוחובה. היא הצליחה להחביא את אביה בגטו ולאחר שהגטו חוסל באקציה אביה נרצח. בלה עברה ל-"האסאג". לימים תושבת קריית-אתא.

טובה קלמוביץ באה מלודז' והגיעה לצ'נסטוחובה עם בעלה ובנה חנוך. באקציה של חיסול הגטו נרצחו בעלה ובנה. גם היא הועברה ל-"האסאג". לימים תושבת חולון ובני-ברק.

פייגה פלה סטרבינסקי – במקור מראדומסק. בשנת 1945 נסעה להרצאה בקרקוב. בדרך בצ'נסטוחובה קבוצה של פולנים רצחו אותה ועוד שלושה בחורים. צבי מוטולינסקי היה בהלוויתה בלודז' – מהגדולות שהיו.

אחותה מירל סטרבינסקי נפטרה ב-"האסאג" ממחלת הסרטן בשנת 1944. היא נקברה בבית הקברות בצ'נסטוחובה ע"י צבי מוטולינסקי שקיבל רשות לצאת מ-"האסאג" לקבור אותה בסיכון עצמי רב.

רחל סטופינצקי, חברתי מראדומסק, היתה עם הפרטיזנים היהודים ונרצחה ע"י הגרמנים בעיר ליד ראדומסק.

חנה קרקובסקי ברחה מראדומסק לצ'נסטוחובה והיתה גם היא ב-"האסאג".